

Yngve Carlsson

I grenselandet mellom utdanning, behandling og fritidstiltak

En foreløpig evaluering av
Gateakademiet i Kristiansand

NOTAT
2003:116

Tittel: **I grenselandet mellom utdanning, behandling og fritidstiltak**
Foreløpig evaluering av Gateakademiet i Kristiansand

Forfatter: Yngve Carlsson

NIBR-notat: 2003:103

ISSN: 0801-1702

ISBN: 82-7071-436-4

Prosjektnummer: O-2139

Prosjektnavn: Gateakademiet

Oppdragsgiver: Kristiansand kommune

Prosjektleder: Yngve Carlsson

Referat: Notatet inneholder en evaluering av Gateakademiet. Den viser at tiltaket hadde en ”trang fødsel” som skyldes at målgruppen var for krevende i forhold til de ressurser som tiltaket hadde. Virksomheten etter en snuoperasjon vinteren 2003 synes å fungere mye bedre.

Dato: August 2003

Antall sider: 24

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO

Vår hjemmeside: Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Org. nr. NO 970205284 MVA

© NIBR 2003

Forord

Dette notatet om Gateakademiet er utarbeidet på oppdrag av Kristiansand kommune, fritidsetaten. Intervjuene ble gjennomført i løpet av mai og første halvdel av juni 2003 og rapporten skrevet i løpet av juni. Notatet er utarbeidet av forsker Yngve Carlsson ved NIBR. NIBR vil takke deltakere ved Gateakademiet, samt ansatte på Gateakademiet, i kommune og fylkeskommune, som velvillig stilte opp til intervjuer.

Oslo, august 2003

Sidsel Sverdrup

Forskningsjef

Innhold

1	Om Gateakademiet.....	3
1.1	Hva er Gateakademiet	3
1.2	En enkel evaluering	4
1.3	Datatilfang.....	5
2	Fra ”Ugress” til Gateakademi	6
3	De første to årene – trang fødsel, lav terskel og ”tung” målgruppe	8
3.1	Trang fødsel	8
3.2	Manglende kompetanse og kapasitet i forhold til deltakergruppen.....	9
3.3	”Departementet på besøk” – katalysator for en rask snuoperasjon	10
3.4	Endringer.....	11
3.5	Gjenoppretting av tillit	12
4	Hvem passer GA for?.....	14
4.1	Typer deltakere.....	14
4.2	Hvem passer GA best for – noen vurderinger	16
5	Gateakademiets plass i opplæringstilbudet i Kristiansandsområdet?.....	18
5.1	En begrenset rolle.....	18
5.2	Arbeidsinstituttet i Drammen – en sammenligning.....	19
5.3	Gateakademiet og supplerende tiltak	21
6	Gateakademiet – lærdom og utfordringer	22

1 Om Gateakademiet

1.1 Hva er Gateakademiet

Gateakademiet er en liten organisasjon med en leder, tre ansatte i hel stilling og tre i deltidsstilling. GA – som vi kan forkorte det til – holder til på Samsen som er et stort kulturhus rett på utsiden av sentrum i Kristiansand.

Kort fortalt er GA et alternativt opplæringstilbud for ungdom mellom 15 og 25 år. Målgruppen er ungdom som har droppet ut av videregående skole, samt arbeidsledig ungdom som ønsker en mulighet for å utvikle sine ferdigheter og interesser. Målgruppen kjennetegnes av at de ikke har fått utviklet sine ferdigheter innenfor det ordinære skoleverket, og at de risikerer å bli stående utenfor det ordinære arbeidsmarkedet og deretter bli avhengig av sosialhjelp. En viktig målsetting med GA er at deltakerne skal bli motivert til å gå tilbake til den videregående skole og ta full eller delvis studiekompetanse, eller at de kvalifiserer seg til mer direkte yrkesrettet arbeid. GA gir et tilbud til inntil 30 ungdommer av gangen. I 2002 kostet driften av tiltaket 2.033.000 kroner, hvorav 700.000 kroner var statsmidler fra Barne- og familiedepartementet. Resten var kommunale midler.

GA er altså et opplæringstilbud hvor deltakelse i praktiske aktiviteter – organisert i verksteder – står helt sentralt. Innholdet i verkstedene er det vi gjerne kaller for kulturaktiviteter. Det er gjennom deltakelse i slike aktiviteter at de unge forventes å utvikle *generelle* sosiale ferdigheter, innordne seg et regime med fast oppmøte og struktur, samt utvikle *spesifikke* ferdigheter som kan bidra til utvikling av en positiv identitet og som kan motivere og gjøre dem egnet for enten å gå videre til skolebenken eller ut i arbeidslivet.

GA skiller seg fra både ordinær videregående skole og arbeidslivet ved at dagen starter kl. 10.00 og avsluttes kl. 14.00 – med en god lunsj innimellom. De som vil, kan godt sitte utover ettermiddagen, men få gjør det. I praksis er undervisningstiden tre timer pr. dag. Den viktigste regelen er at deltakerne skal melde fra hvis de uteblir fra undervisningen, og de skal være rusfrie. Brudd på reglene leder til en advarsel og deretter til rødt kort og utvisning i to måneder. Deretter kan deltakeren evt. søke seg inn igjen. De som søker seg inn igjen etter en utvisning, har prioritet framfor andre søkere.

GA har løpende inntak av deltakere. For de fleste vil det være et opplæringstilbud på mellom et halvt til ett helt år. Noen få har vært der i lengre tid – helt opp til to år. Det vil si at det også er stor fleksibilitet på hvor lenge ungdom får gå der. For noen kan det være et kortvarig springbrett over i noe annet. Andre har behov for å bruke mer tid på å finne ut hva en vil.

GA er et lokalt forsøk på å tette et ”hull” i det lokale utdanningssystemet som ungdom i ”risikozonen” ofte faller i. Det norske skolesystemet har vært karakterisert for å være

ensidig, og lite egnet til å fange opp elever med lite motivasjon for tradisjonelle boklige skolefag, og hvor overgangen fra skole til arbeidsliv er et forsømt område (NOU-2000: 12, kap. 19, s.26). Reform 94 kan også ha bidratt til å forsterke den teoretiske skolen – også på de yrkesfaglige studieretninger.

Opplæringen på Gateakademiet skjer på følgende verksteder:

Lydteknisk verksted

Ungdommen får opplæring i studio og arbeider med lydteknikk. Verkstedet har tilbud om DJ-opplæring, komposisjon av digital musikk. Det har også et bandøvingsrom til disposisjon.

Foto/videoverksted

Deltakerne får opplæring i manusskriving, filming og redigering. Det gis også muligheter for mer tradisjonelt foto- og mørkeromsarbeid.

Rammeverksted/silketrykk

Deltakerne arbeider med trykk og maling på tekstiler, samt innramming av bilder. Grappa må samarbeide tett med Grafisk verksted i forbindelse med originalframstillinger.

Grafisk verksted

Opplæring i grafisk design og produksjon.

Kunstverkstedet

Ungdommene jobber fram ulike uttrykksformer innen to- og tredimensjonal kunst.

Teaterverkstedet

Verkstedet jobber frem manus til teaterstykker som settes opp i Kristiansand. Slike forestillinger er et samarbeid med de andre verkstedene.

1.2 En enkel evaluering

Et viktig siktemål med dette notatet er å gi en beskrivelse av virksomheten. Hva slags ungdommer deltar der? Hvorfor deltar de? Hvordan kom de med? Hva er de med på? Hvordan er arbeidet organisert? GA er dessuten et nytt opplæringstiltak som har startet på "scratch" og som nå har vært i virksomhet i snart tre år. Det er en liten og fleksibel "entreprenørorganisasjon" som gir store muligheter for endring. I hvilken retning har evt. organisasjonen endret seg – og hvorfor? Hvilke utfordringer og dilemmaer står et slikt tiltak overfor?

For å få fram dette bildet har jeg intervjuet ansatte, samarbeidspartnere i det kommunale og fylkeskommunale systemet, og halvparten av deltakerne. Det er deres bilder av virksomheten som presenteres. På bakgrunn av disse "stemmene" skal jeg forsøke å fortolke og analysere virksomheten gjennom min "intersubjektive stemme".

Dette notatet vil inneholde en god del vurderinger av Gateakademiet, og utgjør således en evaluering – men da en vurdering av selve driften. Notatet inneholder derimot ikke noen resultatevaluering – i betydningen av å finne ut hvordan det har gått med deltakerne. Har de fått orden på livet sitt? Hvor mange har kommet ut i utdanning eller ordinært arbeid? Hvor mange har blitt uavhengig av sosialhjelp? Hvilken rolle har GA spilt i en slik utvikling? Hovedgrunnen til at slike spørsmål ikke er forsøkt besvart, er at dette er et mer

tidkrevende og ressurskrevende arbeid, enn det som har vært forutsatt for dette arbeidet. Kristiansand kommune har søkt Barne- og familiedepartementet om å finansiere en slik evaluering. Dette er årsaken til at dette notatet har som undertittel ”*en foreløpig evaluering*”. For å understreke at dette er et foreløpig arbeid utført innen en meget kort tidsramme (på 3 ukers verk), inneholder ikke rapporten henvisninger til annen forskningslitteratur eller drøftinger i forhold til slik litteratur.

Det foreliggende notatet kan derfor betraktes som et forarbeid for en mer grundig evaluering senere.

1.3 Datatilfang

Rapporten bygger på fem kilder.

1. Skriftlig materiale fra virksomheten – som prosjektbeskrivelse og styrereferater.
2. Intervjuer med fem av de ansatte. To individuelt og tre i et gruppeintervju.
3. Intervjuer med de viktigste ”samarbeidspartnere” i kommune og fylkeskommune – som enten er leverandører til eller mottakere av ungdommer fra GA.
4. Intervjuer med 16 nåværende deltakere. To i individuelle samtaler/intervjuer og 14 i gruppeintervjuer. Dette er noe over halvparten av de deltakerne GA hadde våren 2003. Ved utplukking av deltakere var det spesielt viktig å få med de som hadde vært deltakere lenge (over ett år), og at en fikk intervjuet informanter fra de viktigste deltakerkategoriene. Det var de stramme ressurs- og tidsrammene som gjorde at de ble intervjuet i grupper.

I tillegg er noe skriftlig materiale og rapporter fra sammenlignbare tiltak/virksomheter i Norge og Danmark gjennomgått.

Undersøkelsen har en viktig begrensning; deltakere som kun har deltatt i tiltaket i kort tid og sluttet, er ikke intervjuet. De kunne jo ha sluttet fordi de ikke fant tiltaket tilfredsstillende, slik at en mangler viktige kritiske røster i datamaterialet. Heller ikke deltakere som gikk ut i perioden fra oppstart 2001 til ut 2002 er oppsøkt og intervjuet. Offentlige etater som ikke deltar som leverandør av ungdommer til GA er heller ikke intervjuet. Det kan jo tenkes at de ikke gjør det fordi de har en negativ vurdering av driften. Ved å intervju de som pr. i dag leverer og mottar ungdom fra GA, vil en kunne få en ”positiv slagside” i vurderingene. Disse forholdene er det derfor viktig å få med dersom det senere skal gjennomføres en mer omfattende evaluering av GA. På den annen side representerer de personer som er intervjuet svært viktige samarbeidspartnere som OT-tjeneste, fylkeskommunens utdanningsavdeling, sosialkontor og kvalifiseringsavdeling.

Det er valgt en presentasjonsform som er relativt ”tekstlig” uten for mange sitater. Presentasjonen er selvsagt allikevel basert på de informantintervjuer som er gjennomført.

2 Fra ”Ugress” til Gateakademi

Dagens Gateakademi bygger på virksomheten til den frie teatergruppa Ugress.

I forbindelse med den nasjonale fagkonferansen ”Ung i Norge” som ble arrangert i Kristiansand i 1998, ble det fremført et skuespill ”Tønder – en gutt som prøver å finne skatten”. Stykket dreidde seg mye om erfaringer som de deltagende ungdommene hadde med omsorgssvikt, vanskelige møter med skolen, politi, barnevern og hjelpeapparatet, og om ungdommens drømmer om et bedre liv. Deltagerne i stykket hadde fått profesjonell hjelp både på forfatter- og instruktørsiden. Forestillingen ble en stor suksess. I 1999 ble den frie allaktivitetsgruppen Ugress etablert med bistand fra en profesjonell multikunstner i Kristiansand. Økonomiske midler fra den kommunale tiltaksetaten og fra Barne- og familiedepartementet, var en forutsetning for å få dette til.

Ugress besto av et titalls ungdommer i alderen 16-25 år som i hovedsak ikke hadde funnet seg til rette i skolen. Flere hadde regelmessig brukt hasj, et par også hardere stoffer. Noen, men slett ikke alle, hadde hatt langvarig og omfattende kontakt med hjelpeapparatet. Ungdommene sto utenfor arbeidslivet og levde på sosialhjelp. En karakteristikk som ble brukt på gruppen fra fagfolk i kommunens ”apparat” som kjente dem var ”opposisjonelle”, ”freakete”, ”peace and love-typer”. Det ble sagt at de hadde relativt stor aksept for å ruse seg på lettere narkotiske stoffer.” Gruppen var nok en marginal ungdomsgruppe, men den skilte seg også mye fra andre marginale ungdomsgrupper ved sin kreativitet og kunstinteresse.

Ugress var en ...”transitthavn, et sted for å fylle opp proviant for nye utfordringer, utdanning, jobb etc.”¹ for ungdom som ikke hadde lyktes på andre arenaer i samfunnet, men som hadde mye kreativitet og talenter. Ugress var et lavterskeltilbud hvor det eneste kravet var at deltakeren var positiv til tiltaket. Gjennom Ugress fikk de kursing i sceniske, musikalske og filmatiske uttrykk. Og det var en øvelse i selv å finne på noe sjøl og i samarbeid med andre.

Flere av de ungdommene som var med i Ugress brukte dette som springbrett over i andre og mer sosialt akseptable roller enn å fortsette som sosialklient. Blant annet dro en til Berlin på et pantomime-akademi og en annen til en fri lærerskole i Danmark. De som ikke dro ut, fikk utviklet et langt mer positivt selvbilde gjennom at de fikk eksponert sine talenter for offentligheten. Et par fikk selvtillit nok til å gå løs på sine lese- og skrivevansker. Dette ble i hvert fall sagt fra aktører i kommunen som fulgte arbeidet på nært hold.²

Det var mye kraft i det deltakerne i Ugress gjorde. Flere av dem elsket å provosere gjennom kulturuttrykk som mimespill, satirer, ulike stunts og musikalske overraskelser på ulike arenaer i Kristiansand.

¹ Sitat fra årsrapport for 1999 utarbeidet av multikunstneren Ole Bernt Tellefsen.

² Intervjuet i mai 2000.

Ugress var et avansert *fritidstiltak* for en marginalisert gruppe ungdommer. Det var ingen formelle krav om oppmøte og deltakelse utover deltakernes gjensidige forventninger om et minimum av deltakelse. Noen deltok åpenbart mer enn andre – og noen mindre. For instruktøren var dette et viktig prinsipp. Tiltaket skulle ha en lav terskel og ikke støte noen ut. Deltakerne klarte dessuten som regel å ta seg sammen når det nærmet seg opptreden eller et show. Resultatet – i form av opptredener som ga tilskuere gode og tankevekkende kulturopplevelser – skjulte en prosess som nok hadde det vært ganske uryddig. Men den lave terskelen førte til at ingen ble støtt ut i prosessen.

Gateakademiet ble utviklet med utgangspunkt i de gode erfaringene fra Ugress. Fra deltakerne i Ugress ble det uttrykt et ønske om at de også fikk et papir på det de hadde vært med på – som de kunne vise fram til potensielle arbeidsgivere. Tankene om et såkalt Gateakademi ble konkretisert i løpet av 1999 og i begynnelsen av 2000.

De sentrale personer i utviklingen av GA fra Ugress var nøkkelaktører i fritidsetaten, barnevernet, kvalifiseringstjenesten (den gang tiltaksetaten) kriminalitetsforebyggende koordinator, og en politiker som brant spesielt for tiltaket. Utdanningsavdelingen i Vest Agder fylkeskommune, OT-tjenesten og A-etat ble trukket inn i arbeidet etter at GA formelt var startet, stort sett i løpet av høsten 2000 og våren 2001. Intervjuene viser at fritidsetaten har et helt annet eierforhold til GA enn de andre som deltar i prosjektgruppa og som er leverandører av ungdommer til tiltaket. På grunn av personskifter i barnevernet og kvalifiseringstjenesten dalte engasjementet i disse enhetene for en periode.

Målsettingen med GA skulle være:

- å etablere et kulturelt og kompetansegivende møtested for estetiske fag og yringer, på tvers av alder og sosial tilhørighet generelt og for dem som faller utenfor spesielt.
- å skape et kvalifiserende lærested med "lav terskel".
- å utvikle selvtillit, arbeidslivserfaring og mulighet for medvirkning i et forpliktende fellesskap.
- å skape grobunn for og motivere til videre utdanning og fremtidig arbeid.

Den første målsettingen om å skape et møtested for både kunstnerisk og politisk debatt og virksomhet, hadde Kristiansands kulturinteresserte del av befolkningen som målgruppe. Målet var å gjenopplive dialogprosesser og politisk engasjement, og en skulle arrangere workshops innenfor ulike kunstarter for både lokale, nasjonale og internasjonale kunstnere. Denne del av virksomheten har ikke vært tema for evalueringen. Men en tar neppe hardt i når en i 2003 konstaterer at dette ikke har vært en særlig prioritert del av GA's virksomhet.

Virksomheten har vært konsentrert om den andre målgruppen – arbeidsledige ungdommer og drop-outs fra videregående skole hvor verksteder med lav terskel har vært midlet for å nå mål som personlig vekst, samt motivasjon og kvalifikasjoner for fremtidig arbeid.

3 De første to årene – trang fødsel, lav terskel og ”tung” målgruppe

3.1 Trang fødsel

Kristiansand kommune ansatte i løpet av sommeren 2000 en prosjektleder for GA – som skulle drive tiltaket videre der hvor Ugress slapp. Prosjektleder kom til et prosjekt som fortsatt var i forberedelsesfasen og hvor lite var klart både når det gjaldt lokaler og økonomiske rammer. Som mange nye tiltak var GA en entreprenørorganisasjon uten særlige rammer for driften – hvor rammene må utvikles etter hvert. Den ansatte prosjektlederen var også mye av en kreativ entreprenør – med mange idéer om hvordan tiltaket skulle drives. Samtidig hadde vedkommende spisskompetanse på et av GA's tenkte innsatsområder – grafisk design.

Leder for GA var i et halvt år eneste ansatt. Hans jobb ble ikke bare å utvikle konseptet, men like mye gjøre praktisk arbeid for å få lokaler i Samsen klare³. Først i januar 2001 ble andre medarbeidere trukket inn i arbeidet. Driftsbudsjettet var avhengig av økonomisk tilskudd fra mange instanser, og ikke alt ”slo til”. Fordi tiltaket hadde en begrenset og uklar økonomi ble det til at en rekrutterte inn tre personer på lønnstilskudd via arbeidsmarkedsetaten. Det viste seg at disse hadde problemer av enten språklig, helsemessig eller annen art som gjorde dem mindre egnet for jobben med vanskeligstilt ungdom.

Fordi tiltaket var nytt og ukjent blant potensielle ”leverandører av ungdom” i Kristiansand, måtte det også ”ta de ungdommene fikk” for å vise sin berettigelse. Det strømmet ikke på med potensielle deltakere. Daglig leder sier at han følte et sterkt press på at GA skulle komme i gang, spesielt var en politiker som brant for tiltaket svært aktiv. Det var derfor vanskelig å si nei til de få deltakerne som først meldte seg med henvisning til at de kanskje ikke passet helt inn.

Deltakerne til GA kom ikke via andre offentlige hjelpeinstanser, men ble rekruttert via en snøballrekruttering hvor en person fikk med seg andre i bekjentskapskretsen. Flere av informantene peker på at den deltakergruppen som GA fikk, hadde en sammensatt problembelastning. Det var et nettverk på seks-sju ungdommer som flyttet inn på GA. Et par var i sterk opposisjon til de som arbeidet på GA og at det i det hele tatt ble stilt krav til dem. Noen av deltakerne kom og gikk når de selv ville, og når de var på GA hendte det ofte at de var i en ”annen verden”.

³ Entreprenørfasen kjennetegnes ofte av at man forsøker å gjøre mest mulig med minst mulig ressurser. Den nyansatte lederen måtte male lokalene selv. For å spare penger kjørte for eksempel han og en annen av instruktørene til IKEA i Bærum for å få kjøpt inn billigst mulig kjøkken i lånt bil uten kjøregodtgjørelse. Kjøkkenet satte de opp selv.

I den første perioden GA var i drift hadde også tiltaket en sosialfaglig medarbeider som skulle samarbeide tett med daglig leder. Vedkommende hadde en annen oppfatning enn daglig leder om hva som var målgruppen for GA og hvor strenge krav en skulle stille til deltakerne. Det utviklet seg raskt samarbeidsproblemer mellom daglig leder og den sosialfaglige medarbeider – som endte opp med at daglig leder stilte et ultimatum til fritidsetatens ledelse om at enten sluttet den sosialfaglige medarbeideren eller sluttet han. Den sosialfaglige medarbeideren sluttet.

3.2 Manglende kompetanse og kapasitet i forhold til deltakergruppen

Gateakademiet fikk inn en deltakergruppe som nok trengte aktivisering og opplæring, men som enda mer trengte *behandling* for sammensatte problemer. Samtidig hadde Gateakademiet instruktører ”på tiltak” som ikke var faglig kvalifiserte til å være behandlere. Og det var heller ikke meningen med virksomheten at de skulle bedrive behandling. I perioder var det god aktivitet på verkstedene, mens det i andre perioder kunne være enten ganske slapt eller noe kaotisk. Enkelte informante har uttrykt at GA var en *varmestue* med lunsj for litt eldre ungdom mellom 18-25 år som slet med tunge problemer. Fordi disse deltakerne hadde få alternativer for aktivisering, ble de også værende lenge i ”varmestuen.

I løpet av 2001 fikk GA rekruttert inn fagfolk som instruktører til verkstedene – grafisk formgivning, fotovideo, kunst, tekstil/silketrykk, teater og lydteknikk. Et par på heltid, de andre på deltid. Dette var dyktige fagfolk på sine områder, men verken med pedagogisk, sosialfaglig eller helsefaglig utdanning slik at de kunne gi oppfølging i forhold til de sammensatte problemene som ungdommene slet med.

Den krevende deltakergruppen satte sitt preg på GA til et godt stykke ut i 2002. GA hadde få rutiner for inntak, det ble ikke utarbeidet individuelle opplæringsplaner, og det var ingen systematisk oppfølging av deltakerne fra andre hjelpetjenester som ungdommen hadde kontakt med – trolig fordi ungdommen var rekruttert til GA utenom disse tjenestene. De få reglene GA hadde, ble ikke håndhevet. Det sies at de ansatte verken hadde ork og kapasitet til å utarbeide og gjennomføre rutiner og håndheve regler.

Det er ikke mulig å finne ut hvordan det har gått med den første deltakergruppa på GA med de ressurser som er satt av til denne foreløpige evalueringen. Antakeligvis er GA's betydning på deres rehabilitering og deltakelse i samfunnet beskjeden. Det var neppe *opplæring* for å kvalifisere dem for å fullføre videregående skole eller for det ordinære arbeidsliv de trengte. De trengte trolig i langt større grad behandling for de problemene de slet med, slik at de eventuelt i neste omgang kunne dra nytte av et opplæringstilbud.

Varmestuepreget fikk trolig negative konsekvenser for de deltakere med en langt mildere problembelastning som etter hvert ble rekruttert til GA. En deltaker som gikk på GA høsten 2002 sier følgende:

I fjor var det flere her fra psykiatrien, og en del som ikke møtte. Dette var spesielt problematisk for teatergruppa som er avhengig av at alle møter. Det er viktig å ha de riktige deltakerne her. Dårlige vibrasjoner sprer seg, og særlig de yngre blir lett påvirket av deltakere som er veldig negative.

En annen uttrykker:

Første gang jeg kom hit til GA traff jeg en fyr som satt på trappa her ute og mekka en røyk (cannabis). Og folk kom og gikk og ble bare borte et par dager. Jeg hadde ikke overlevd her hvis det hadde fortsatt slik. Det kunne ikke fungere slik lenger.

Det bildet som er gitt ovenfor gis sammenfallende fra både daglig leder, de ansatte, de med oppfølgingsansvaret i fritidsetaten – samt deltakere på Gateakademiet som fortsatt deltar våren 2003 og som også deltok høsten 2002. Deres vurdering går altså ut på at målgruppen ble alt for vanskelig, og at virksomheten verken hadde kapasitet eller kompetanse til å arbeide med en så krevende deltakergruppe. Resultatet var at det ble ganske ”kaotisk” i perioder. GA’s manglende struktur ble også kjent hos viktige samarbeidspartnere og potensielle leverandører av ungdom som både sosialtjenesten/ tiltakskontoret og OT-tjenesten. De vegret seg for å sende ungdommer med mildere eller moderat problembelastning dit. Konsekvensen ble at GA ble sittende igjen med en relativt tung og selvrekutterende gruppe. Som en av informantene i ”apparatet” oppsummerte: ”Når systemet ikke fungerer, blir målgruppen tyngre”. Gateakademiet var ikke lenger et opplæringstiltak med lav terskel, men et *uten terskel* – på samme måte som behandlingsinstitusjoner innen psykiatri og rusomsorg.

Den tunge deltakergruppen bidro også til en frykt for at Gateakademiet skulle pådra seg et negativt stempel lokalt. En viktig hensikt med Gateakademiet var at deltakerne skulle få et papir på at de kunne noe. Selv om et slikt papir ikke er poeng-givende til høyere utdanning, ville det kunne være et pluss i forhold til enkelte utdanningsretninger samt overfor nisjer på arbeidsmarkedet. Slik tiltaket var i ferd med å utvikle seg, ville et slikt papir neppe være en fordel for deltakerne. I Kristiansandsområdet ville det kunne bli en bekreftelse på at en tilhørte en ”tung” og stigmatisert deltakergruppe.

3.3 ”Departementet på besøk” – katalysator for en rask snuoperasjon

Utover høsten 2002 ble det ekstra tydelig at GA slet med store problemer. Daglig leder meldte disse inn til prosjektgruppen, og han ba om veiledning. Med dette som utgangspunkt inviterte fritidsetaten avdelingsdirektøren i Barne- og familiedepartementets barne- og ungdomsavdeling til en omvisning og møte på GA. Hun ble ikke invitert for at hun skulle få se ”smørsiden” av Gateakademiet slik at Kristiansand kommune skulle kvittere for de betydelig beløp kommunen hadde fått til tiltaket fra departementet, eller for å rettfærdiggjøre fremtidige statlige bevilgninger til tiltaket. Hun ble invitert fordi hun ble betraktet som en fagperson med betydelig erfaring fra arbeid med ungdom på flere nivåer, og som Kristiansand kommune kunne søke faglige råd hos.

Det var heller ikke smørsiden av GA som avdelingsdirektøren fikk se. Enkelte uheldige omstendigheter gjorde at den bildet hun fikk, nok var enda verre enn det som var den gjennomsnittlige tilstanden i prosjektet høsten 2002. Hun opplevde GA som veldig uorganisert og kaotisk. Hun stilte spørsmål ved forholdet mellom de ansattes kompetanse i forhold til den krevende målgruppen tiltaket hadde. Hun ga klart uttrykk for at hvis GA skulle kunne ta imot både 16 åringer som skal tilbake til skolen og 25 åringer med ”tung problematikk”, trengs både betydelig kapasitet, kompetanse og en helt annen struktur på virksomheten enn det GA syntes å ha. Avdelingsdirektøren hadde rett forut vært på besøk på Arbeidsinstituttet i Drammen hvor de hadde en helt annen struktur på virksomheten, og hvor det pedagogiske siktemålet syntes å være mye klarere enn for Gateakademiet.

Avdelingsdirektørens opplevelse av forholdene ble formidlet direkte til både Gateakademiet og fritidsetaten. De fikk ikke bare bekreftet sitt syn på at målgruppen var for vanskelig, men de fikk også understreket at her måtte en gjøre noen grep for å få struktur og system på arbeidet. Spesielt etterlyste avdelingsdirektøren noen som kunne ta en "byråkratsfunksjon" for å få mer struktur på virksomheten generelt, og arbeidet med individene spesielt.

Mye av det som den erfarne fagpersonen og "toppbyråkraten" satte fingeren på var nok kjent fra før, men hun var så rett på sak i sine påpekninger at hun fungerte som en katalysator for en rask snuoperasjon.

3.4 Endringer

GA har det siste halve året vært gjennom en betydelig endringsprosess. Forslagene til tiltak ble utarbeidet umiddelbart etter møtet med avdelingsdirektøren fra BFD og inneholder følgende (sakset fra referat fra møte med avdelingsdirektøren):

- Metodeutviklingsprosjekt; modellen er alternativ skole/mestringsarena for utsatt ungdom jfr. akademi, "ikke varmestue for psykiatri", eller for lav lavterskel
- Samling om visjoner i personalgruppa og i prosjektgruppa,
- Definere målgruppe, hvem, antall, kriterier, sannsynliggjøre målet ved deltakelse
- Faglig legitimitet, hvilke ungdom skal dere jobbe med
- Gjennomgå alle elever mhp. om de er rett målgruppe
- Sørge for at daglige, "traurige", byråkratiske oppgaver blir ivaretatt, jfr. kontrakt, opplæringsplan, logg, oppfølging deltakere, informasjon samarbeidspartnere
- Få frem hva som er spesialiteten til Gateakademiet
- Vurdere antall verksteder og kompetanse hos verkstedsveiledere, begge kjønn?
- Sørge for basalferdigheter/ skriving og matematikk/ frivillige grupper i skrive- og matteverksted
- Utarbeide informasjon om visjon, inntak, kriterier til samarbeidspartnere
- Informere, avklare samarbeid med MST, OT, PPT
- Fylkeskommunens rolle og interesse i prosjektet
- Forbedre administrativ oppfølging / back up, system som ikke er personavhengig
- Headhunte person med sosialfaglig kompetanse/ oppfølging av deltakere, kvinne

I løpet av første halvår 2003 har det vært drevet et utviklingsarbeid hvor de fleste av disse temaene har vært tatt opp. Arbeidet har vært ledet av fritidssjefen og kommunens kriminalitetsforebyggende koordinator. Det har vært gjennomført personalseminarer med de ansatte over fire dager/ettermiddager hvor målsettinger, verdier, styrker og svakheter har vært diskutert. I tillegg har de ansatte hatt et todagers personalseminar i Danmark.

En kvinnelig sosialarbeider ble umiddelbar etter møtet med Barne- og familiedepartementets representant håndplukket og rekruttert internt fra sosialsektor i kommunen. Vedkommende skulle bidra til å få mer struktur på både inntak, individuell oppfølging gjennom bl.a. individuelle oppfølgingsplaner, samt samarbeid med andre instanser om både inntak og om tilbud/tiltak etter perioden på GA. Vedkommende begynte på GA 1. februar 2003, og både daglig leder, de andre ansatte, andre samarbeidende etater og deltakerne på GA uttrykker at hennes inntreden har spilt en meget betydningsfull rolle. Nå

har GA en person med både kapasitet og kompetanse og som kan gi en strukturert og individuell oppfølging av deltakerne.

De viktigste ”ryddegrepene” har vært:

- utarbeidelse av nye kontrakter for alle deltakerne

- utarbeidelse av individuelle opplæringsplaner for alle

- sende kopier av kontrakter og opplæringsplaner til samarbeidspartnere eller ved å informere dem muntlig hva GA gjør nå i forhold til den enkelte deltaker.

- iverksette sanksjoner i forhold til regelbrudd – utstedelse av gult kort før utvisning.

- Mer enn 12 timer fravær pr. måned uten å gi beskjed, gir utvisning i to måneder.

- Deretter kan de utviste søke seg inn igjen, og da blir de prioritert.

- kontakte innsøkende instans når det gjelder ungdom som ikke fungerer på GA, slik at den kan ta over ansvaret igjen.

- gjennomføre evalueringssamtaler med de enkelte verkstedledere 2 ganger i året – med utgangspunkt i deres mål og hva de har gjort.

- utarbeide informasjon til potensielle samarbeidspartnere (video, brosjyrer) for å bedre tillit og renommé.

3.5 Gjenoppretting av tillit

De endringer som er gjennomført i løpet av første halvår 2003 har ikke fått tid til å virke særlig lenge. Det er derfor uklart hvilke effekter de vil ha på lengre sikt. Men så å si alle informanter, både blant deltakere, blant ansatte og blant samarbeidspartnere i apparatet er enige om at endringene har fungert svært bra til nå – særlig det som gjelder utarbeidelse av rutiner, håndhevelse av regler og oppfølging av den enkelte deltaker. En allerede merkbar konsekvens er at tilliten til GA både fra Oppfølgingstjenesten og sosialkontoret/ tiltaksavdelingen er sterkt bedret. De tør nå stole på at GA faktisk er i stand til å følge opp de ungdommer som de sender dit.

Det har blitt mye mer system det siste halve året. De har begynt å sette mer grenser. Og de har ansatt en person med ansvar for oppfølging av ungdommene. Det hjelper meg. Jeg har fått et kontaktpunkt. Før viste jeg lite om hvordan det gikk med dem jeg sendte til GA, om de gikk der i det hele tatt, eller om de kort og godt ble borte. (Rådgiver ved en videregående skole som har økt antallet som den sender til GA).

I sosialtjenesten er vi nøye på rutiner, struktur og oppfølging. Problemet var tidligere at de ikke fulgte opp det de sa om fravær, de hadde liten dialog med innsøkende instans. Siden dette har sviktet på GA, har mine kollegaer vært skeptiske. Men nå er de mye mer fornøyde med at de har fått en sosialfaglig medarbeider som vi kjenner. Det gjør oss tryggere på tiltaket. Nå finnes det en vi kan snakke det sosialfaglige språket med. Og det som blir sagt, det blir gjort. (informant i sosialetaten).

Den økte tilliten har igjen hatt som konsekvens at samarbeidspartnerne har blitt mer interesserte i å sende ungdommer til GA, og da ungdommer som de ser kan ha utbytte av å være der. De sender derfor ikke de med de største og tyngste problemene. Derved har styrking av både kapasiteten og kompetansen på rutiner og oppfølging bidratt til å endre deltakergruppa fra de med ”tung problembelastning” til de med mindre eller moderate problemer. Dette må allikevel ikke fortolkes dit hen at det bare er ”enkle” ungdommer som samarbeidspartnerne sender til GA. De fleste tilhører den gruppa som har hatt krav

på spesialundervisning i videregående skole. GA har endret seg fra et tiltak uten terskel til et tiltak med lav terskel.

4 Hvem passer GA for?

GA representerer et opplæringsstilbud til ulike typer ungdom – fortrinnsvis ungdom som har droppet ut av videregående skole, og ungdom som har et mål om å finne et innhold i hverdagen. Det er ikke enkelt å gi noen god typologi over deltakerne. Dette skyldes for det første at det nok vil variere over tid hvilke grupper som faktisk er representert som deltakere. Dessuten er det mange ungdommer som har sammensatte problemer som gjør at de kan passe inn i mer enn en underkategori. Et viktig siktemål med denne foreløpige evalueringen er å finne ut om det er noen grupper som har spesielt god nytte av et opplæringsiltak som GA, og om det er grupper som GA ikke passer for. Den nedenstående kategorisering er noe en kan knytte drøftinger til, og evt. på sikt utvikle enda mer treffsikre og gjensidig utelukkende kategorier.

4.1 Typer deltakere

Pr. juni 2003 kan en dele GA deltakergruppe i følgende underkategorier. (I tillegg er det nok et par individer som vanskelig lar seg plassere inn i en slik typologi).

1. De unge voksne som er i ferd med å legge fortidige problemer bak seg

GA har i dag noen få eldre ungdommer – fra ca. 22 år og helt opp mot 30 år som har hatt vansker med å konsentrere seg om en aktivitet, og som har forsøkt mye opp gjennom livet i form av både kortvarige studie- og arbeidsforhold. Enkelte har tidligere hatt rusproblemer. De uttrykker at de gjennom deltakelse i aktiviteter som de har interesse for, klarer å roe seg ned uten å hoppe over på noe annet. De har klart å utvikle betydelige ferdigheter innenfor de retninger de har valgt, og de får mye positiv oppmerksomhet rundt dette. Den personlige oppfølgingen fra de ansatte har stor betydning for dem. Gjennom deltakelsen på GA har de fått mer struktur på livet. Samtidig har et par fått kontroll på eventuelle rusproblemer. De oppgir også at det har hatt stor betydning for dem at den tyngste og mest belastede deltakergruppen nå er borte – de var veldig vare for den støy som var rundt denne gruppa. Motivasjonen for virksomheten på Gateakademiet er stor, og enkelte i denne gruppen har en realistisk mulighet til å utvikle dette til mer lønnet arbeid.

2. De som har vært unge og sinte – men som modnes

GA har tidligere hatt ungdom som har vært i så sterk opposisjon at de ikke har fungert i opplegget, og de har skapt mye uro for de andre deltakerne. Men GA har også noen ungdommer som sier at de *har vært* sinte og i sterk opposisjon, men som ikke er det på GA fordi de blir akseptert som de er. Dette er ungdom som har vært normalt skoleflinke, men som ikke har villet innpasse seg skoleregimet. De har droppet ut av videregående skole og de har gått og slengt i et par tre år. En av dem sier:

Gateakademiet er bra for ungdom som har fått et negativt syn på samfunnet, autoriteter og regler om at ”du skal ikke gjøre ditt, du skal ikke

gjøre datt". GA er stedet for de som ikke passer inn i A-4 formatet på skole og i fritida.

Noen av informantene sier at denne opposisjonen etter hvert ble kanalisert over i rusmisbruk og etter hvert et temmelig tomt liv med "snudd døgn", mye soving og kjedsomhet.

Jeg gikk og slang. Sov til kl. 14.30. Så på TV, gikk og la meg. Var utbrent. Skole var ikke noe alternativ for meg da, for jeg var ikke klar.

På GA får de gjøre noe de er interessert i. De opplever at instruktørene er mer likeverdige dem selv, og at instruktørene har tid til dem. De blir sett av instruktørene og de blir sett av publikum. Energien kanaliseres mot kulturaktiviteten, og ikke i form av opposisjon mot instruktører/lærere.

3. De skoletrøtte og oppgitte unge

Den siste tiden har GA fått flere 16-17-åringer fra OT-tjenesten og arbeidskontoret på praksisplassordningen. Noen av disse har slitt faglig på ungdomsskolen, de har en lang historie med støttetiltak og annen "apparatintervensjon". De har enten ikke begynt på videregående skole, eller de har sluttet etter kort tid fordi de synes at de ikke har "fikset det". De har gitt opp skolen.

De har havnet på Gateakademiet fordi dette har vært det eneste tilbudet til dem i Kristiansand. De er for unge til det ordinære arbeidslivet, og de har lite kompetanse å bidra med. De har ikke noen spesiell interesse for Gateakademiets tilbud. Det viktigste med Gateakademiet er å ha et sted å gå til, i stedet for å ligge hjemme å sove. Kursstønad på 180 kr. dagen er også viktig for disse unge. Dette er for øvrig noe de ikke fikk på videregående skole, og blir derfor et konkurransefortrinn som GA og praksisplassordningen har.

Det sies at ungdom i denne kategorien er "uten mål og mening". De er desillusjonerte i forhold til skolen, og de har små sjanser på arbeidsmarkedet. I begynnelsen er heller ikke engasjementet og interessen for GA's kulturaktiviteter særlig stort. Men både ungdommen selv og instruktørene sier at etter hvert blir de mer engasjerte. Tanken er at de gradvis kan utvikle en interesse, selv om de ikke har den i utgangspunktet.

Denne gruppa er mer krevende å arbeide med for GA enn de to foregående. De trenger mye oppfølging i aktivitetene, og siden de er "apparatets barn", kreves det også mye samhandling med det øvrige hjelpeapparatet som disse unge omfattes av.

4. De teoritrøtte, men læringsmotiverte og målrettede unge

Gateakademiet har også deltakere som er veldig motiverte for å lære, men som har gått lei den tradisjonelle skolen. Dette er ungdommer som bortsett fra teoritrøttheten har få eller ingen andre problembelastninger, og derfor ingen kontakt til "apparatet" for øvrig – bortsett at de har kommet til GA via sosialkontoret, OT-tjenesten eller arbeidskontoret.

Den vanlige skolen passet ikke helt for meg. Det var for mye teori. Du sitter i 10 år og hører på teori, og så skal du gjøre det i tre år til. Du må selvsagt ha noe teori, men den må være koblet med praksis. Du må gjøre tingene sjøl, og ikke bli fortalt hvordan ting virker. Her gjør du tingene sjøl. Og så blir det mer teori etter hvert slik at du forstår det du gjør... Planen er nå å gå her et år til, så skal jeg ta opp igjen den linja jeg sluttet på videregående. Du er avhengig av å ha en ordentlig utdanning...

Det jeg er mest misfornøyd med her på GA er at det ikke er noen opplegg her i skoleferien.

Flere av deltakerne passer inn i denne gruppen – ungdom uten noen spesielle belastninger, med ”sunne” fritidsinteresser og et normalt liv. For dem blir GA et kjærkomment avbrekk – omtrent som en folkehøgskole. De lærer noe de synes er interessant. De kan kanskje utvikle deltakelse på lydverkstedet eller et annet verksted til en jobb, men mest sannsynlig velger de etter hvert en annen og mer konvensjonell utdanning som kan bringe dem inn på arbeidsmarkedet.

5. De med alvorlige og sammensatte problemer

Dette var den opprinnelige deltakergruppa som GA verken hadde kompetanse eller kapasitet til å ta seg av. Å blande flere deltakere med slike problemer med ungdom hvis alvorligste problem er at de er lei skolen, er uheldig. Å la noen komme som de selv vil på grunn av at en ikke kan stille altfor strenge krav til dem på grunn av deres lidelser, bidrar til å undergrave oppmøteviljen hos de andre. Dessuten skaper både rus og aggresjonsutbrudd mye ”dårlige vibrasjoner” hos de andre deltakerne og bidrar til å demotivere dem.

4.2 Hvem passer GA best for – noen vurderinger

På bakgrunn av det som er skrevet hittil, er det ikke noen uventet vurdering at GA passer dårlig for ungdom som har så store og sammensatte problemer at de primært trenger behandling for disse problemene. Hovedårsaken er at GA ikke er en behandlingsinstitusjon og verken har kapasitet eller kompetanse til å ta seg av denne gruppen. Men dette betyr ikke at kulturaktiviteter er uviktige for denne gruppa. NIBR har i en annen rapport fra 2000 vist hvordan kulturaktiviteter i psykiatriske institusjoner kan forebygge det verdighetstapet som ofte følger med rollen som psykiatrisk pasient. Deltakelse i kulturlivet virker normaliserende og gjør den enkelte mer lik andre mennesker, det gir noe å samtale om, og et springbrett til å utdype eller forsterke aktiviteten når sykdommen eller problemet slipper taket⁴. Men hvis det er slik at det ikke finnes nok behandlingstilbud i Kristiansandsområdet, er det en dårlig ide å tro at de får bukt med sine problemer på GA.

Derimot viser erfaringene fra gruppe 1 – at Gateakademiet kan være et godt tilbud til relativt voksen ungdom når de klarer å få kontroll på problemer av psykisk og/eller rusmessig art. Denne gruppen har trolig heller ikke så mange alternativer. De er stort sett for gamle til å gå både på videregående skole og på folkehøgskole – hvor de kunne ha funnet lignende utviklingsmuligheter. Derfor blir GA spesielt viktig – som en bro eller springbrett tilbake til normalsamfunnet.

GA passer også godt for den litt mer ”freakete” og autoritetsfiendtlige ungdommen – forutsatt at de har lagt bak seg den verste opprørstrangen slik at de ikke ødelegger for andre deltakere. Her dreier det seg om ungdom med både intelligens, energi og kreativitet – og som det ikke skal så mye til å få inn på et mye mer positivt spor. Både daglig leder og instruktørene representerer væremåter og verdier som gjør at autoritetsfiendtlige ungdommer har lett for å identifisere seg med dem. Konfliktpotensialet mellom dem er lite. For *disse* ungdommene kan GA for eksempel være et springbrett over til en folkehøgskoleutdanning eller at de fullfører videregående skole. Etter det vil trolig flere i

⁴ Baklien, B. og Carlsson Y. (2000): *Helse og kultur*. Prosessevaluering av en nasjonal satsing på kultur som helsefremmende virkemiddel. NIBR: Prosjektrapport 2000:11

denne gruppen kunne søke seg over i mer ordinær høyskoleutdanning. Dette er absolutt en gruppe som ikke bør havne i en langvarig tilværelse preget av depresjon og avhengighet av sosial hjelp. GA passer denne gruppa som "hånd i handske".

GA passer også godt for mer teoritrøtt ungdom som ønsker å lære, som er lei vanlig skole, men som har stor motivasjon for å videreutvikle en kulturinteresse. GA fungerer for disse mer på samme måte som en folkehøgskole – som et konstruktivt hvileår fra teorien, før de på nytt søker seg tilbake til mer ordinær utdanning. På den annen side er dette også en kategori som kunne ha klart seg godt hvis den ordinære videregående skolen hadde vært mer fleksibel i å utvikle gode tilbud nettopp for denne "teoritrøtte" og relativt ukompliserte gruppa. Men for GA er det viktig å ha ungdom fra denne kategorien som deltakere – fordi de virker balanserende på de andre. De bidrar til å skape ro. De har en motivasjon som kan virke smittende. Og de sørger også for å vise utad at GA også har en deltakergruppe uten spesielle problemer, men som søker seg til GA fordi de er genuint interessert i de aktiviteter/opplæringstilbud som finnes der.

Jeg er mer usikker på hvor godt egnet GA er til gruppa "de skoletrøtte og oppgitte unge". Flere har ikke noen spesiell kulturinteresse, utover en noe diffus interesse for musikk (som konsument). Det skal trolig mye til for at disse skal kunne utvikle en kulturinteresse via GA's verksteder som er så motiverende at det kan lede over i noe som er yrkesrelevant. GA's viktigste bidrag overfor denne kategorien er trolig at deltakere tas opp kontinuerlig. OT-tjenesten har derfor et sted å henvise dem før de for alvor begynner å snu døgnet, og evt. begynner å anvende rusmidler. På den annen side – denne ungdomsgruppa kunne sikkert ha minst like stor og trolig enda større nytte av praktisk opplæring innen fag som peker mer direkte ut i yrkeslivet.

5 Gateakademiets plass i opplæringstilbudet i Kristiansandsområdet?

5.1 En begrenset rolle

GA er ikke det eneste tiltaket eller institusjonen i Kristiansandsområdet som har som formål å få ungdom som har falt ut av videregående skole, og som har problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet, enten tilbake på skolebenken eller ut i ordinært lønnet arbeid. A-etat og OT-tjenesten har praksisplasser på bedrifter i både næringsliv og offentlig forvaltning. Kriminalomsorgen har et praktisk orientert opplæringstilbud for enkelte av sine innsatte. Folkehøgskoler er også et alternativ til ungdom som ikke trives eller fungerer på videregående skoler. Dessuten finnes det flere individuelt skreddersydde opplegg rundt enkeltindivider både i arbeidslivet, på ulike skoler og på behandlingsinstitusjoner.

Problemet med Gateakademiets plass i dette systemet var primært at hele tiltaket så ut til å havarere i løpet av høsten 2002, kort og godt fordi det ikke var noe opplærings- eller kvalifiseringstiltak, men en ”varmestue” uten noen terskler. Dette er ikke lenger tilfelle. Informantene til denne undersøkelsen (ansatte, deltakere, kommunale medspillere, samarbeidspartnere i fylkeskommunen), er enige om at GA nå synes å fungere meget bra – ut i fra dets målsettinger og ut i fra de ressurser som tiltaket har til rådighet. GA’s fleksibilitet med kontinuerlig inntak av ungdom, synes å være spesielt viktig. Et raskt inntak av ungdom som drop’er ut av videregående skole, kan forhindre at de unge snur døgnet og tilegner seg en passiv og depressiv livsstil ofte preget av rusmisbruk.

Et kjennetegn ved GA’s kulturinnretning, er at kurs og aktiviteter i liten grad matcher kurs/fag som gis på videregående skole og som det eksisterer læreplaner for. Elevene kan derfor ikke bruke den kunnskap de erverver på GA til å ta deksamener på Videregående skole. Det de evt. lærer på GA er mer generelle sosiale ferdigheter, at de får struktur på dagen, at de utvikler et mer positivt selvbilde, samt at de modnes og får motivasjon slik at de går tilbake til videregående skole. Men dette representerer ei mye lenger og komplisert bro tilbake til videregående opplæring. At GA ligger så langt fra de tradisjonelle opplæringstilbud på videregående skole, fører også til at interessen fra fylkeskommunens side for GA er begrenset når det gjelder å ta et økonomisk ansvar for hele eller deler av driften.

En begrensning i forhold til arbeidsmarkedet er at GA driver opplæringer i utpregede nisjer hvor det neppe finnes store muligheter for varig sysselsetting. Jo flere lydteknikere, grafiske designere, malere og gjøglere som kommer ut av GA, desto verre blir det å finne lønnet sysselsetting utover tilfeldige strøjobber. Markedet på Sørlandet vil trolig ganske

raskt bli mettet. Det er begrenset hvor mange som får plass i små nisjer i arbeidsmarkedet. Dessuten kommer det også andre ungdommer med bakgrunn fra kulturlinjer på videregående skoler, folkehøgskoler, spesialutdanninger innen lydproduksjon, grafisk design, pyroteknikk m.m. ut på det samme markedet.

Selv om det finnes eksempler på at ungdom via deltakelse på GA, faktisk har fått jobb "på direkten" mens det har gått på GA, vil slike "lykketreff" trolig i framtiden bli sjeldnere. På et fremtidig antatt vanskelig arbeidsmarked, vil GA's rolle først og fremst være som et springbrett videre, eller et "hvile- eller tenkeår" før den unge en vender tilbake til mer tradisjonell videregående opplæring. Noen vil kunne bruke GA som et springbrett over til videre utdanning innenfor de fag som Gateakademiet underviser i. For noen vil kanskje ikke deltakelse på GA gi slike resultater, men føre til at de får utviklet kulturinteresser som kan gi et rikere liv som sosialklient eller arbeidsledig. Gjennom kulturutøvelse kan de bli synlige og få status, og de kan bidra til å gjøre Kristiansand til en mer levende og fargerik by. Om Gateakademiet faktisk gir slike effekter, kan kun dokumenters gjennom en mer omfattende evaluering enn det som det har vært rom for i dette tilfellet.

De ovennevnte begrensningene er egentlig ikke svakheter ved Gateakademiet. Det er uttrykk for svakheter i opplæringstilbudet i Kristiansandsområdet. Distriktet trenger andre opplæringstilbud som kan fange opp skoletrøtt ungdom, ungdom som har problemer med teori, og samt noe eldre ungdommer som strever med å få struktur på livet sitt, hvor veien tilbake til videregående skole eller ordinært lønnet arbeid kan være kortere enn fra GA. Det være seg opplæring innen mekaniske fag, byggfag, visse typer servicefag – hvor teorien på en enkel måte "smugles" inn gjennom praksis, på samme måte som på lydverkstedet på GA. En slik "light"-utdanning kan igjen lettere kobles til den ordinære undervisning innen enkeltfag på videregående skole – slik at deltakerne kan ta deleksamener. Noen av de ungdommene som i dag går på Gateakademiet vil trolig også ha større nytte av en opplæring i slike fag, enn i de kulturaktiviteter som GA tilbyr. GA's kulturvinkling matcher trolig i liten grad de interesser som ungdom med minoritetsbakgrunn har. Hittil har det vært svært få med slik bakgrunn på GA.

5.2 Arbeidsinstituttet i Drammen – en sammenligning

Behovet for opplærings- og sysselsettingstilbud som kan supplere det ordinære tilbudet på videregående skole, er godt dokumentert via Kristiansand kommunes *Utjamningsmelding* fra mai 2003. I forhold til sammenlignbare byer som Stavanger, Fredrikstad og Drammen har Kristiansand høyere ungdomsarbeidsledighet, lavere tiltaksnivå blant unge og flere sosialhjelpstilfeller blant ungdom mellom 18-24 år. Utjamningsmeldingen argumenterer for å etablere opplæringstilbud a lá Arbeidsinstituttet i Drammen – som er en norsk variant av produksjonsskolene i Danmark. Flere av de voksne informantene kjenner til Arbeidsinstituttet, de har vært der på besøk/omvisning og har brukt det som en sammenligning til Gateakademiet i intervjuene – på samme måte som avdelingsdirektøren i Barne- og familiedepartementet. Jeg skal derfor forsøke å gi en presentasjon av Arbeidsinstituttet⁵:

⁵ Kilden for dette er et en omvisning på Arbeidsinstituttet og et intervju med daglig leder av Arbeidsinstituttet Ingebjørg Meland 26/5 2003, samt en rapport skrevet av Meland i 2000: *Arbeidsinstituttet i Drammen 20 år. Tilpasning til reform 94 og den nye opplæringsloven – et gode eller et onde for ungdommene?*

Arbeidsinstituttet i Drammen ble startet i 1980 og eies av Buskerud fylkeskommune. Målgruppen har endret seg i takt med blant annet konjunktorene på arbeidsmarkedet. I perioder med høy arbeidsledighet har instituttet hatt en variert deltakergruppe – herunder mange voksne som har tatt arbeidsmarkedsrelevante praktiske kurs. Denne deltakergruppen har ikke hatt andre problemer enn at de har vært arbeidsledige. I dag er den viktigste målgruppen ungdom som ikke kan eller vil begynne i skole eller arbeid, som trenger hjelp og tid for å avklare utdanningsveien de skal ta og som avbryter opplæring eller arbeid. Arbeidsinstituttet har et økende antall unge med sosiale, emosjonelle og/eller psykisk relaterte vansker.

Undervisningen er organisert i verksteder hvor det i stor grad produseres produkter for salg – poenget er at det skal være ordentlig. AI tilsvarende det danske produksjonsskolekonseptet. Det produseres ordentlige ting i verkstedene, alt fra cateringmat til benker og bord, og til og med hele bygninger⁶. Verkstedene er lik mange av de utdanningsretninger som finnes innenfor de yrkesrettede fag på videregående skole (tømrer, mekaniske fag, tegning/form/farge, catering og lignende).

På 1980-tallet og begynnelsen av 90-tallet levde det ”fett” på A-etat. Men finansieringen er endret fra slutten av 90-tallet. A-etat bidrar med mindre. Fylkeskommunen bidrar i 2003 med 16 mill. kr., mens A-etat bidrar med 4 mill. kroner. Antallet ansatte er 20, og instituttet har plass til 56 deltakere til enhver tid. Opptak gjøres kontinuerlig.

AI er en mellomting mellom skole og arbeidstrening. De som går der bruker ikke av sine rettighetsår ift. videregående skole. Etter å ha gjennomført opplæring på AI, har de fortsatt 3 år rett til videregående opplæring. De med spesielle behov har fortsatt 5 år. Elevene ved AI har ikke elevstatus. Men de kan gå på AI og allikevel være innskrevet som elev ved en videregående skole. De har opplæring på AI, men ansvar ligger på den videregående skolen hvor de også tar eksamen. AI har et nært samarbeid med Åssiden videregående skole slik at elevene kan alternere mellom de to skolene.

Før fikk elevene kurspenger når de gikk på AI. Det får de ikke lenger, med unntak av de som er der på praksisplassordningen.

Det har vært drøftet å legge AI inn under en videregående skole. Dette synes nå uaktuelt. Det har vært en betydelig redsel for at instituttet skal slukes av skolens formelle regelverk. Tanken bak Arbeidsinstituttet har nettopp vært at det skal ha stor frihet til å finne gode tilpassede måter å organisere og drive sin virksomhet etter i skjæringsfeltet mellom skoleverket, arbeidsmarkedsmyndighetene, næringslivet og kommunen. Samtidig har det vært viktig for AI at det heller ikke får et for sterkt preg av å være en spesialskole. Det kan føre til at deltakerne blir stigmatisert. Derfor har en hatt andre kurs der – som landsdekkende kurs for isolatører, et års praktikantkurs for renholdsforfaget og restteorikurs for tømrerlæringer.

AI balanserer når det gjelder målgruppe. Elevene skal ikke være for dårlig fungerende – i hvert fall ikke for mange av dem. Og de skal ikke være så bra at de godt kan gå på videregående skole. Men det oppleves ikke som spesielt problematisk om de får noen som egentlig ”er for bra”. En god del ungdommer kan trenge et halvår til å prøve ut noe nytt eller områ seg litt. Da kan AI være et godt sted. Og de bidrar også til å nedtone særskolepreget og unngå stigmatisering av institusjonen og elevene som går der.

Arbeidsinstituttet har for tiden få ”tunge” brukere. En trenger ikke ekskludere noen – som regel uteblir de selv. Andre hjelpes til motivasjonskollektiver for rusmisbrukere. Det er

⁶ Ungdomskaféen på Fjell – en bygning på ca. 100 kvm. ble i 1987 bygget av ungdom som gikk på kurs på AI.

viktig for AI at de ikke skal være en oppbevaringsinstitusjon for vanskeligstilt ungdom. Ungdommen som er lei av skolen, som ikke fikser skolen eller deler av livet sitt, skal få muligheter til å lære. En må bygge opp tillit til de unge. Hvert verksted har en kursansvarlig og 2-3 medarbeidere. Disse fordeler en 3-6 ungdommer hver seg – som de følger opp, lager individuelle opplæringsplaner for, følger dem opp i bedrifter og overfor andre instanser (eks. barnevern, MST, foresatte).

AI bygger mer på involveringspedagogikk enn konsekvenspedagogikk. En forsøker gradvis å bygge opp tillit. De ansatte må være varme og rause, men samtidig ganske klar og tydelig når de unge prøver ut grenser. Ungdom som bryter regler, utvises ikke. De kan utvises en dag eller to. Hvis de anvender rus, tas det opp fra deres kontaktlærer med dem og evt. foresatte (hvis de er under 18 år). Hvis de selger stoff, meldes det til politiet, men de utvises ikke for det. Er russituasjonen svært vanskelig, tas problemet opp med hjelpeapparatet rundt.

5.3 Gateakademiet og supplerende tiltak

Gateakademiet i Kristiansand og Arbeidsinstituttet i Drammen har overlappende målgrupper. Den største forskjellen er at Gateakademiet har en mye tydeligere kulturvinkling, mens Arbeidsinstituttet konsentrerer seg om opplæring i mer tradisjonelle fag som også matcher de yrkesfaglige studieretninger. En annen forskjell er at Arbeidsinstituttet har vært gjennom en lang institusjonaliseringsprosess hvor det etter hvert har funnet sin form. Ressursene er større. Mens det på Gateakademiet er ca. 5 elever pr. ansatt, er det 2,8 på Arbeidsinstituttet. Den pedagogiske og sosialfaglige oppfølging er bedre utviklet på Arbeidsinstituttet. I dag synes instituttet å ha en relativt trygg plass i opplærings- og kvalifiseringssystemet i Buskerud, men slik har det ikke alltid vært. Helt fram til for et par år siden, har det vært årvisse forslag om å legge ned et eller flere av arbeidsinstituttene i fylket. Det er fortrinnsvis fylkespolitikere som har slått ring om dette lavterskeltilbudet.

Problemstillingen for Kristiansand bør allikevel ikke være å *erstatte* Gateakademiet med et arbeidsinstitutt eller en produksjonsskole. Problemstillingen bør heller være å få utviklet et bedre tilbud til ungdom som har droppet ut av videregående skole, eller som av andre grunner har vansker med å komme inn på arbeidsmarkedet, og som risikerer å ende opp som varige sosialklienter. Men hvis en velger å etablere et tilbud som ligner en produksjonsskole eller Arbeidsinstitutt, må organisering og finansiering av dem sees i relasjon til hverandre. Her finnes det ulike modeller. Gateakademiet kan innlemmes i en slik større satsing, eller fortsette som en frittstående enhet på utsiden. Trolig bør Gateakademiet fortsatt reindyrkes med sin kulturprofil, som et tilbud til deltakere med spesielle interesser og evner i de ”fag” som Gateakademiet gir opplæring i. Men da blir dette hovedsakelig et tilbud om modning og personlig vekst som et springbrett over i noe annet senere, og neppe som en direkte vei inn i de kulturelle nisjer på arbeidsmarkedet.

Men dette er selvsagt ikke den eneste måten å tilnærme seg drop-out problematikken og ungdom med spesielle sosiale, psykiske og emosjonelle behov. De videregående skolene har også et stort potensial når det gjelder å endre sine egne terskler, samt tilpasse seg denne elevgruppen enda bedre. Vest-Agder deltar for øvrig i et nasjonalt prosjekt der målsettingen er å redusere drop-out i videregående opplæring samt øke antallet som vender tilbake til videregående opplæring.

6 Gateakademiet – lærdom og utfordringer

Den korte historien om Gateakademiet inneholder en beskrivelse av to ulike utviklinger – en nedtur og en snuoperasjon. Informantene er entydige på at Gateakademiet, slik det ble drevet i 2001 og 2002, ikke kunne fortsette. Det måtte en rask snuoperasjon til for at virksomheten ikke kullseilte. Så langt synes denne snuoperasjonen å ha vært vellykket.

Jeg skal i dette avslutningskapitlet forsøke å tydeliggjøre hva som kan forklare at det kunne gå ”så galt som det så ut for”. Bruken av jegformen indikerer at forskerstemmen kommer klarere til uttrykk enn tidligere i notatet.

Jeg tror den viktigste årsaken til at Gateakademiet fikk en så vanskelig ferd de to første årene, har sammenheng med hvordan virksomhet utvikles innen kultur- og fritidsetaten – til forskjell fra for eksempel undervisningssektoren.

Gateakademiet er et opplæringstiltak som ble utviklet innen fritidssektor. Det startet med den frie gruppen Ugress. Kjennetegnet ved Ugress var at ”kulturaktivitetene” hadde preg av å være en fritidssyssele – på samme måte som det meste av hva kultur- og fritidssektoren ellers stiller med. Man er en deltaker som deltar fri og villig. Det betyr at en kan delta hvis en vil, og en kan la være hvis en vil. Terskelen for deltakelse er ganske lav.

Gateakademiet ble startet fordi det var et ønske om å gjøre den type kulturaktivitet som Ugress drev med, mer kvalifiserende. Det var et ønske om at deltakerne skulle få noe å vise fram, et vitnemål på at de hadde fått en realkompetanse som kunne hjelpe dem videre inn i annen utdanning eller i arbeid. Gateakademiet skulle være mer ”skolelikt” uten å være en tradisjonell skole. Den fri- og villige deltaker skulle bli mer lik en elev eller student. Gateakademiet skulle gå over fra å være et fritidstiltak til å bli et opplærings-tiltak.

De fleste opplærings- og kvalifiseringstiltak innenfor det ordinære skolesystemet skjer innenfor solide institusjoner. Hele utdanningsfeltet er regulert gjennom lover, forskrifter og fagplaner. Innholdet i de ulike fag er spesifisert. Det er detaljerte utdanningskrav til de som underviser. De fysiske rammene er regulert gjennom arealnormer, arbeidsmiljølov m.m. At skolens rammer og innhold er i samsvar med lover og regler, kontrolleres av statens utdanningsdirektør. De ansatte påvirker hvordan det hele fungerer gjennom sine fagforeninger. Foresatte og elevene har også innflytelsesmuligheter. Hvis forholdene er utilfredsstillende, kan de påberope seg offentlighetens og politikernes oppmerksomhet gjennom blant annet å klage via ulike kanaler, herunder mediene. Til sammen betyr dette at det er store likheter mellom norske skoler. Når en ny skole etableres – enten det er en grunnskole eller videregående skole, har en tatt hensyn til svært mange forhold i planleggingen. Når skolen står ferdig er det meste på plass – også budsjettet. Hvis ikke de nødvendige forhold er på plass, settes ikke driften i gang.

Kultur- og fritidssektor driver i mindre grad fram sine virksomheter på samme måte. Sektoren driver ikke én type institusjon, men driver eller støtter et mangfold virksomheter fra helt små lokale fritidstiltak til kinoer og teatre, virksomheter som i liten grad er lovstyrte. Kultur- og fritidssektors budsjett er sjelden så store at det er mulig å planlegge og innplassere et større nytt tiltak på budsjettet fra et år til et annet. Tiltak i millionklassen som skal inn på budsjettet har ofte stått i ”budsjettkøen” i flere år. Mange tiltak utvikles derfor gradvis litt etter litt– sjelden etter noen forutgående økonomisk planlegging. Hvis en for eksempel plutselig fra et år til et annet skulle foreslå opprettelse av et Gateakademi på neste års budsjett med en driftsramme på to-tre millioner kroner, samt kanskje noen millioner til investeringer, ville dette neppe la seg gjøre. Et slikt forslag ville være dødfødt, med mindre kommunen har veldig god råd. Og det har ikke Kristiansand hatt de siste årene.

Kultur og fritidssektor driver derfor ofte tiltak fram etter ”snøballmetoden”. Dette være seg helt egne tiltak eller tiltak i regi av andre (særlig foreninger) som sektoren gir støtte til. Man må begynne i det små, og så må en forsøke å finne litt ressurser her og litt der, for så å håpe at det baller på seg. Slik skjedde også med Gateakademiet. Ugress ga idéen. I konkretisering av idéen måtte man forsøke å finne ut hvilke ressurser en hadde. En klarte å få fram midler både fra kultur- og fritidssektor, helse- og sosial og skole. Kommunen hadde god kontakt med barne- og familiedepartementet som ga 700.000 kroner årlig. Samtidig hadde kommunen et stort kulturhus – SAMSEN – med en ramme preget av ungdomskultur, og med mange rom både i første etasje og i kjelleren som kunne nyttes.

Rammene var allikevel så usikre og uferdige at en måtte gå gradvis i gang. Fritidssektor ansatte først en prosjektleder/daglig leder – som i dette tilfellet måtte male og delvis innrede de uferdige lokalene etter å ha kjørt til IKEA for å få inventaret billig nok. Noen av lokalene var i kjelleren. De var små og uten ventilasjon (her er luften oppbrukt etter en times tid, og det er få luftemuligheter). Her skulle virksomheten settes i gang. Noe slik ville ha vært helt utenkelig for en nytilsatt styrer i en videregående skole, grunnskole eller barnehage – tiltak som har mye tydeligere institusjonskarakter. Rektor/styrer hadde ikke villet sette i gang på slike premisser, utdanningsdirektøren hadde umiddelbart satt foten ned, foresatte og media ville ha skreket opp at dette går ikke. Men det er innenfor et annet system med helt andre rammer og forventninger.

I utvikling av større prosjekter eller virksomheter innen kultur- og fritidssektor, blir en avhengig av kapasitet til å fylle virksomheten med innhold. Man har sjelden midler å kjøpe arbeidskapasitet for. Da må en ofte ty til arbeidskraft som koster lite eller ikke koster noe i det hele tatt. I tilfellet Gateakademiet var det tre personer på ”tiltak”. Dette var startbemanningen. Når disse var på plass, oppsto en press fra flere kanter om at virksomheten skulle komme i gang. En daglig leder eller prosjektleder som hadde stoppet på dette punktet og ”satt foten ned”, ville ha vist seg som udugelig og lite driftig. For å vise at han dugde, begynte daglig leder å ta inn deltakere. Og fordi dette da var et helt nytt tiltak uten noen innarbeidede relasjoner til ”leverandørinstanser” som videregående skoler, sosialetat, arbeidsmarkedsetat – tok han de deltakere han fikk. Dette var eldre ungdommer med tildels store og sammensatte problemer.

Disse ungdommene trengte i utgangspunktet ikke opplæring. De var ikke modne til å bli elever. De trengte behandling. Og de trengte behandlere. Verken daglig leder eller de tre på ”tiltak” hadde slik kompetanse. På dette tidspunktet hadde ”snøballen” ballet så mye på seg at Gateakademiet hadde fått økonomi til å ansette instruktører. Men de skulle jo arbeide i en utradisjonell opplæringsinstitusjon, og de hadde heller ikke behandlings-

kompetanse. De var gode fagfolk på sine fagfelt. De kom til en virksomhet med behandlingstrengende ungdommer, hvor heller ikke deres kompetanse strakk til.

Siden deltakerne slet med store problemer, var terskelen så lav for deres deltakelse at det i praksis ikke var noe terskel. De kom og gikk som de ville. Gateakademiet var derfor i en periode verken en behandlingsinstitusjon eller en opplæringsinstitusjon, men fikk mer preg av å være en varmestue.

En kan så spørre hvem sin "feil" dette var. Daglig leder sier i ettertid at han burde ha satt foten ned og sagt at en ikke setter i gang virksomhet under slike forutsetninger som dette. Men han følte seg usikker, og han følte forventningene om at en burde komme i gang. At Ugress utad hadde vist seg som svært suksessrike, økte nok også forventningene blant aktører i systemet rundt. Det hele virket mye enklere enn det faktisk kom til å bli.

Min vurdering er at daglig leder vanskelig kan lastes for at han ikke satte "foten ned". Hans mandat var å få denne snøballen til å rulle slik at en kunne utvikle en opplæringsinstitusjon for marginaliserte ungdommer. Han skulle ha vært temmelig erfaren og sikker på seg selv hvis han trådte inn bremsen og sagt at "dette går ikke".

En viktig lærdom fra Gateakademiet når en skal utvikle opplæringstiltak for vanskeligstilt ungdom helt fra "scratch", er at en trenger en ganske grundig løpende analyse og vurdering av hvordan utviklingen går. En slik tett oppfølging har vanligvis ikke fritidssektor tradisjoner for å gjennomføre fordi sektoren sjelden arbeider med ungdom som er så dårlig fungerende som de i dette tilfellet viste seg å være. Gateakademiet viste seg å kreve en helt annen oppfølging enn når man utvikler en fritidsklubb eller nærmiljøtiltak. Oppfølgingen er kanskje aller viktigst i startfasen når slike virksomheter får sin form og retning. Ansvar for å gi en slik oppfølging må ligge i linjen over prosjektleder. I dette tilfellet hos fritidssjefen.

Nå tok fritidssjefen ansvar når hun først klart så at virksomheten utviklet seg i gal retning. Og hun bidro sterkt til en rask snuoperasjon som åpenbart har fått "skuta" på rett kurs.

En annen viktig lærdom er at kultur- og fritidssektors tradisjon på å utvikle prosjekter fra bunnen av etter "snøballmetoden", ikke passer like godt på alle felter. Å starte fra "scratch" hvor veien blir til mens man går, er ofte en forutsetning for å få til noe innen en sektor hvor lite er lovregulert og institusjonalisert. Det synes likevel at denne utviklings-tradisjonen ikke helt passer når man skal utvikle virksomhet som nærmer seg både undervisningssektorens og helse- og sosialsektors tematikk. En grundigere planlegging hvor flere av de økonomiske og ressursmessige brikker var falt på plass, hadde absolutt vært å foretrekke. Men da hadde en kanskje aldri fått til noe Gateakademi.

Etter snuoperasjonen ved årsskiftet 2002/2003 synes mye å ha blitt endret til det bedre. Et råd nå er derfor å la Gateakademiet få tid og ro på seg til å utvikle seg langs de linjer og med de målgrupper som den nå har. Samtidig er det viktig å følge virksomheten nøye slik at en kan ta tak i negative eller kritikkverdige ting så fort som mulig⁷. Det kan være en idé å koble på en følgeforsker slik at de som til daglig er involvert i Gateakademiet kan ha en ekstern fagperson å drøfte utviklingen med for å sikre at den lettere går i riktig retning. Gateakademiet med sin kulturvinkling overfor til dels sårbare ungdomsgrupper, er for øvrig fortsatt et nybrottsarbeid som bør ha nasjonal interesse.

⁷ Å gi elevene ved enkelte av verkstedene nok luft, er et godt sted å starte.